

A KÖRFORGÁSOS GAZDASÁG CSOMAG VISEGRÁDI ORSZÁGOKBAN TÖRTÉNŐ HATÉKONY BEVEZETÉSÉRE TETT JAVASLATOK

Hnutí DUHA
Friends of the Earth Czech Republic

Bevezetés	4
A települési hulladék jelenlegi kezelési módjai a visegrádi országokban	5
A visegrádi országok legnagyobb tartalékai	6
A visegrádi országoknak szóló főbb javaslatok	10
Összefoglalás	14

BEVEZETÉS

Az Európai Unióban keletkező kommunális hulladék nagy része a mai napig nincs újrafeldolgozva vagy komposztálva. Az elpazarolt nyersanyagok minden egyes kilogrammját valahol újra ki kell termelni, majd feldolgozni, ami nem csupán rengeteg energiát igényel, de további szennyezéssel, szén-dioxid kibocsátással is jár.

A problémát tovább fokozza a világszerte növekvő nyersanyag-igény és a nyersanyag-árak emelkedése, miközben az elérhető nyersanyag-források mennyisége csökken. Éppen ezért az európai országok a gyártási folyamatok során is törekednek az erőforrások megőrzésére. Feladatuknak tekintik a gazdasági fejlődést úgy biztosítani, hogy az ne járjon a természeti kincsek fokozódó felhasználásával, valamint a hulladékok mennyiségének növekedésével. E cél megvalósítását tűzte ki a Körforgásos Gazdaság Csomag is.

A csomag hat európai uniós hulladékgazdálkodási irányelv módosítását tartalmazza, amelyek többek között számszerűsítve tűznek ki célokat, előírásokat a háztartási hulladékok újrafeldolgozását és újrahasználatra való előkészítését illetően – 55% 2025-re, 60% 2030-ra, 65% 2035-re –, továbbá 2035-ig a hulladéklerakás arányát is 10%-ra maximalizálják¹. A csomag a takarékosabb erőforrás-gazdálkodás érdekében további követelményeket is tartalmaz, amelyek teljesítése igen komoly kihívást jelent a visegrádi négyek számára.

Az ún. visegrádi négyeket, Lengyelországot, Csehországot, Szlovákiát és Magyarországot – a közép-európai földrajzi elhelyezkedésen kívül – a közös politikai élet is összeköti. Valamennyi tagország keresi a módot a fenntarthatóbb gazdaság kialakítására, egyelőre nem túl sikeresen. A hulladéklerakókön, ill. hulladékegetőkben több százezer tonnányi még hasznosítható anyag semmisül meg. Eközben az említett országok függenek a kőolaj, a földgáz és a fémek importjától és a nyersanyagbányászattól is.

Amíg a gazdaság ipari és mezőgazdasági szereplőire nyomás nehezedik a hulladékok gazdaságba való visszaforgatását illetően, ugyanezt a települési hulladékokról nem mondhatjuk el. Mind a négy tagállamban 30% alatt van a háztartási hulladékok újrahasznosítási aránya, míg az európai átlag – elsősorban a nyugati államoknak köszönhetően – megközelíti az 50%-ot.

A Hnutí Duha a Magyarországon, Szlovákiában és Lengyelországban működő környezetvédelmi partnerszervezeteivel közösen összeállított egy csomagot, amely a háztartási hulladékok nagyobb fokú újrafeldolgozását szem

előtt tartva konkrét intézkedéseket tartalmaz, pl. javított gazdasági ösztönzőket, jogszabály-módosításokat, adminisztrációs lépéseket és lakossági szemléletformáló programokat. A tervezett intézkedések hozzájárulnának a nyersanyag-pazarlás, és -igény csökkenéséhez, a közszolgáltatás minőségi javulásához és a körforgásos gazdaság csomag céljainak teljesüléséhez.

A TELEPÜLÉSI HULLADÉK JELENLEGI KEZELÉSI MÓDjai A VISEGRÁDI ORSZÁGOKBAN

Első számú probléma: Nagymértékű hulladéklerakás

2017-ben egy európai lakos átlagosan 487 kg települési hulladékot termelt. Ebből 47% került újrafeldolgozásra és komposztálásra, míg 24% hulladéklerakókban végezte². A visegrádi országokban a legnagyobb problémát a nagymértékű hulladéklerakás, illetve a hulladéklerakókról szóló 1999/31/EK irányelv³ teljesítése jelenti:

- A Cseh Köztársaság továbbra sem biztosítja a hulladékok lerakás előtti kezelését, és évente kb. egymillió tonna biohulladékot szállít hulladéklerakókba, ami nem felel meg a hulladéklerakókról szóló irányelv 5. és 6. cikkének. Az alacsony lerakási járulékok nem ösztönzik a fenntarthatóbb megoldásokat, és az önkormányzatok az olcsóbb lehetőségeket keresik.
- Lengyelország ugyan biztosította a lerakásra kerülő hulladékok előkezelését, nem biztosította azonban az irányelvnek megfelelően hat városi lerakó végleges bezárását és rekultivációját 2012-ig. Ebből kifolyólag az Európai Bizottság 2019 márciusában felszólító levelet küldött Lengyelországnak, amelyet hivatalos indoklás követett, majd az esetet az Európai Unió Bírósága elé fogják terjeszteni⁴.
- Szlovákia – a Cseh Köztársasághoz hasonlóan – nem biztosította kellőképpen a lerakásra kerülő hulladékok előkezelését, és még mindig nagy mennyiségű biológiailag lebomló települési hulladék kerül lerakókba. Ezen kívül Szlovákia területén 35 olyan hulladéklerakó létezik, amelyeket az Irányelv követelményei alapján már tíz évvel ezelőtt be kellett volna zárni. Az Európai Bizottság emiatt 2019 márciusában indoklással ellátott felszólítást küldött Szlovákiának, majd az ügyet az Európai Unió Bírósága elé terjesztették⁴.
- Magyarországon a hulladéklerakókban elhelyezendő hulladékokra vonatkozó előkezelési követelmény bekerült ugyan a hazai jogszabályokba, de a gyakorlatban

egyáltalán nem tartják be. Az illetékes szervek kivételeket engedélyezhetnek, azonban az engedélyezés feltételei nincsenek tisztázva. A magyar jogszabályok lehetővé teszik továbbá a biohulladékok lerakását, de kizárólag mechanikai-biológiai előkezelést követően. A gyakorlatban csak a hulladéklerakók nagyjából felében helyeznek el stabilizált hulladékot.

Második számú probléma: Alacsony újrafeldolgozási arány

A V4-ek további jelentős problémája a települési hulladékok újrafeldolgozásának aránya. A tagállamoknak 2020 végéig országos szinten a képződött mennyiséghez viszonyítva, tömegében legalább 50%-ra kell növelniük a háztartási, valamint a háztartáshoz hasonló hulladék részét képező papír-, fém-, műanyag és üveghulladék újrahasználatra való előkészítésének és újrafeldolgozásának együttes mértékét⁵. A módosított irányelv az újrafeldolgozás fogalmát szigorúbban határozza meg, és ambiciózus célokat tűz ki a további évekre is (55% 2025-ig, 60% 2030-ig, 65% 2035-ig)⁶.

Az Európai Bizottság tanulmánya⁷ Lengyelországot, Magyarországot és Szlovákiát olyan országokként jellemezte, amelyek várhatóan nem lesznek képesek a 2020. évre meghatározott célokat teljesíteni, és amennyiben nem tesznek megfelelő politikai lépéseket, úgy valószínűsíthető, hogy a 2025-re kitűzött célokat sem fogják tudni elérni. Csehország a 2020. évi célokat már 2016-ban teljesítette. Ez annak köszönhető, hogy az újrahasznosítási célszámot nem a képződött települési hulladék mennyiségéből, hanem a piacon értékesített papír-, műanyag, üveg- és fémhulladék mennyiségéből számolták. Minden egyes uniós tagállamnak teljesítenie kell a 2025-re előírt 55%-os hasznosítási arányt. Ezt a célszámot azonban Csehország egyik hivatalos dokumentuma sem veszi figyelembe, sőt, semmiféle tervzet nem készült arra vonatkozóan, hogy milyen módon lehetne a települési hulladék 55%-os újrahasznosítását elérni.

A VISEGRÁDI ORSZÁGOK LEGNAGYOBB TARTALÉKAI

LENGYELORSZÁG

Az Európai Unió átlagos települési hulladékmennyiségével szemben Lengyelországban kevesebb, egy személyre vetítve évente megközelítőleg csupán 330 kg hulladék keletkezik. Néhány településen azonban az egy főre eső települési hulladék mennyisége meghaladja az 500 kg-ot, míg más településeken ez a hulladékmennyiség kevesebb, mint 200 kg/fő. Mindemellett az alacsony hulladékarányt felmutató régiókban és településeken problémát jelent a törvény által tiltott otthoni hulladékégetés és az illegális lerakás. Így a hulladék tényleges mennyisége valószínűleg jóval nagyobb a statisztikai adatoknál.

A hulladék újrahasznosítási mértéke Lengyelországban nagyon alacsony, 2015-ben csupán 27%-ot ért el. Az Európai Bizottság elemzése alapján kétséges, hogy az ország teljesíteni tudja majd az előírt újrahasznosítási célszámokat. 2016-ban a lengyel kormány törvénybe iktatta a papír-, műanyag, fém-, üveg- és kerti zöldhulladékok elkülönített gyűjtését. Azonban a jogszabály nem fekteti le az elkülönített gyűjtés fogalmát, illetve módját. Ennek eredményeként szinte valamennyi településen elkezdődött a hulladékgyűjtő udvarok létesítése. Emellett Lengyelország továbbra is inkább a vegyes hulladékok kezelésén keresztül próbál hasznosítható alapanyagokhoz jutni, szemben a forrásnál (háztartásoknál) történő külön gyűjtéssel. Európai uniós támogatásból több, mint 160 hulladékkezelő létesítmény épült, többségük mechanikai-biológiai hulladékkezelő üzem (MBH). Ezek a létesítmények azonban a vegyes hulladék általi szennyeződés miatt nem képesek az újrafeldolgozó ipar számára megfelelő minőségű anyagokat biztosítani. A szennyezett, nem megfelelő minőségű műanyag, papír- és textilhulladékok inkább másodlagos tüzelőanyagként (angol rövidítés: RDF) kerülnek felhasználásra. 2017-ben ilyen módon 4 millió tonna tüzelőanyagot állítottak elő, míg Lengyelországban az együttégetési kapacitás (a cementgyárakat is beleértve) csupán 2,8 millió tonna volt. 2018-ban az előállított másodlagos tüzelőanyag mennyisége 6 millió tonnára növekedett, amit az égetési kapacitás nem követett. Ebből kifolyólag 2018-ban 2–3 millió tonna feldolgozatlan alternatív tüzelőanyag keletkezett.

Lengyelországban további jelentős problémát jelentenek a tényleges helyzetet nem tükröző gyenge hulladékgazdálkodási tervek. Egy szemléletes példa erre a 1,7 milliő lakost számláló Varsó hulladékgazdálkodási terve, amely

évi 8 tonna biohulladék mennyiséggel számol, amely lakosonként 5 gramm hulladékot jelentene. Az ilyen hibás tervek nem teszik lehetővé a komposztálótelepek, ill. biogázüzemek fejlesztését, ugyanis a tervek alapján nem szükségesek.

CSEH KÖZTÁRSASÁG

A hulladékkezelési politika minőségi tervezését, végrehajtását és értékelését a Cseh Köztársaságban két párhuzamosan működő hulladékinformációs rendszer akadályozza. Ezek egyikét a Cseh Statisztikai Hivatal (ČSÚ), a másikat pedig a Környezetvédelmi Minisztérium (MŽP) üzemelteti, azonban mindkettő jelentősen eltérő adatokat szolgáltat. A probléma megoldását az OECD és az Európai Bizottság is sürgeti. A cseh kormány az új hulladéktörvényrel tervezi orvosolni a problémát: a Cseh Statisztikai Hivatalt köteleznék a Környezetvédelmi Minisztérium adatainak átvételére.

A cseh Környezetvédelmi Minisztérium (MŽP) adatai alapján a települési hulladék mennyisége az uniós átlag felett van, miközben a települési hulladékok 2016. évi újrahasznosítása csupán 33%-ot tett ki (EU-28: 46,3%). A települési hulladék nagy része továbbra is hulladéklerakókba kerül: ez 2016-ban 53%-os arányt jelentett, ami az európai uniós átlag (25%) kétszerese. Másrészről azonban a csomagolóanyagokra vonatkozó kiterjesztett gyártói felelősség rendszere jól működik, ennek köszönhetően 2017-ben a csomagolóanyagok 73%-a került újrahasznosításra, ezzel meghaladva az unió által előírt célszámokat.

A háztartások túlnyomó többségének nincs lehetősége a biohulladékokat szelektálni annak ellenére, hogy a törvény 2015-től megköveteli a biohulladékok elkülönített gyűjtését. Vannak települések, amelyeken csak több kilométernyi távolságban található gyűjtőpontokon lehet a szelektíven gyűjtött biohulladékot leadni, más településeken pedig csak a kerti zöldhulladékok külön gyűjtését engedélyezik. Csak ritka esetekben áll módjában a vállalatoknak és a lakosoknak a konyhai és élelmiszerhulladékokat szelektíven gyűjteni. Azonban a háztartásokban keletkező biohulladékok elkülönített gyűjtése nélkül nem lehet az unió által előírt ambiciózus újrahasznosítási célszámokat elérni. Az Európai Unió hulladék-keretirányelvének 22. cikke (1) bekezdése előírja: „A tagállamok biztosítják, hogy 2023. december 31-ig és a 10. cikk (2) és (3) bekezdésére

figyelemmel a biohulladékot vagy a keletkezése helyén különítik el és dolgozzák fel újra, vagy külön gyűjtik össze, és nem keverik össze más típusú hulladékkal.”

Hulladéklerakás a Cseh Köztársaságban

A Cseh Köztársaságban a települési hulladék túlnyomó része előkezelés nélkül kerül a biztonságosan kialakított hulladéklerakókba. Ebből kifolyólag az ország területén még mindig megközelítőleg egymillió tonna biológiailag lebomló települési hulladék végzi hulladéklerakóban, tehát nem teljesülnek a hulladék-keretirányelv 5. és 6. cikkének lerakásra vonatkozó rendelkezései. Annak érdekében, hogy a Cseh Köztársaság elkerülhesse az Európai Bizottság által megállapított szabálysértést (infringement), a Környezetvédelmi Minisztérium 2014-ben törvényjavaslattal állt elő, amely szerint 2024-től teljes hulladéklerakási tilalom lépne életbe⁸. A cseh Környezetvédelmi Minisztérium egyúttal a hulladékok kezeléséről szóló 294/2005. sz. rendeletet is módosította, és a lerakott, előkezelt hulladék esetében a 8 MJ/kg szárazanyag maximális fűtőértéket további 6,5 MJ/kg-mal emelve szigorította. Ez a szigorítás több olyan csehországi beruházást is megakadályozott, amely a települési hulladékok előkezelését célozta. A hulladék előkezelésének ugyanis nincs értelme, ha az előkezelt hulladék többségét elégetik. 2024-től a teljes hulladéklerakási tilalom csak úgy valósulhatna meg, ha a hulladék energetikai hasznosításához elégséges kapacitást építenek ki. A kapacitáskiépítés azonban nem zajlik olyan gyorsan, ahogy a cseh Környezetvédelmi Minisztérium tervezte, mivel a beruházások nagyon erőforrásigényesek (az európai strukturális és beruházási alapokból érkező támogatást nem lehet ilyen célra felhasználni), és támogatás nélkül nem tudnak versenybe szállni a hulladéklerakás költségeivel. Ezenkívül a lerakott hulladék fűtőértékének szigorítása 2024-től azt is jelenti, hogy:

- 1) az újrafeldolgozás mértéke – az eddig támogatott energetikai hasznosítás rovására – növekszik; a hulladékégetők bezárása a beruházók számára nagyon kellemetlen lesz, vagy
- 2) 2024-et követően megnő az újrafeldolgozás mértéke, de a hulladék energetikai hasznosítását végző túlméretezett létesítményeknek külföldről beszállított hulladékot is fel kell dolgozniuk, ezt az eljárást azonban az Európai Bizottság régóta ellenzi.

A Környezetvédelmi Minisztérium felemás hulladékkezelési politikájának eredménye, hogy a kormány által javasolt hulladéklerakási tilalom 2024 helyett csak a 2030-ban lép hatályba, azonban változatlan paraméterekkel, amelyek a hulladékégetéstől eltérő kezelést ellehetlenítik. Így 10 millió tonnával több előkezeletlen hulladék végzi a hulladéklerakókban. Ebből a 10 tonnányi

hulladékból megközelítőleg annyi szén-dioxid kerül a légkörbe, mint a cseh légiközlekedés 2024 és 2030 közötti teljes kibocsátása.

Újrahasznosítási tervek Csehországban

2014. december 22-én a cseh kormány elfogadta a 2015–2024 közötti időszakra vonatkozó nemzeti hulladékgazdálkodási tervet. A Cseh Köztársaság hulladékgazdálkodási tervét Tomáš Chalupa környezetvédelmi miniszter (ODS, Polgári Demokrata Párt) jegyzi, aki ideológiai okokból nem ért egyet az újrafeldolgozási arány növelésével. Az említett terv egyik munkaverziója az alábbiakat tartalmazta: „a hulladékok elkülönített gyűjtésének, és azt követő újrafeldolgozásának is megvannak a maga technológiai és gazdasági korlátai (a települési hulladékok újrafeldolgozására eredetileg kitűzött 50%-os cél teljesen irreális és helytelen...”⁹. A következő környezetvédelmi miniszter, Richard Brabec (ANO, Elégedetlen Polgárok Mozgalma) az elődjéhez hasonlóan járt el, és új tervében olyan módon csökkentette a települési hulladékokra 2010-ben előírt 50%-os célkitűzést, hogy 2020-ra csak a háztartásokból begyűjtött papír-, műanyag, üveg- és fémhulladék tömegére nézve írta elő az 50%-os újrafeldolgozási és újrahasználatra előkészítési célt (ami a teljes kommunális hulladék 38%-nál alacsonyabb szintű újrafeldolgozását jelenti). Ezt a csökkentett célkitűzést a Cseh Köztársaság már a következő évben, 2016-ban teljesítette.

2016 júniusában Brabec környezetvédelmi miniszter elfogadta és jóváhagyta a regionális hulladékgazdálkodási terveket is. A regionális tervek tükrözik az országos hulladékgazdálkodási terv alacsony szintű újrafeldolgozási céljait, és 2025-ig csupán a települési hulladékok kb. 40%-át tervezik újrahasznosítani, ami egyenes ellentétben áll az európai célokkal, mivel ezek 2025-ig a települési hulladékok minimum 55%-ának újrafeldolgozását követelik meg. Valamennyi regionális terv számol azzal, hogy 2025-ig hatályba lép a hulladéklerakási tilalom, és hogy kiépítik a megfelelő kapacitású, vegyes települési hulladékot feldolgozó létesítményeket, amelyek képesek lesznek a 2015-ben keletkezett települési hulladék 52%-ának megfelelő mennyiséget befogadni¹⁰. A vegyes települési hulladékot feldolgozó létesítmények létrejötte gátolná a települési hulladék minimum 55%-os újrafeldolgozási arányának elérését, amit a Körforgásos Gazdaság Csomag előír. A regionális tervek megújítása viszont csak 2021-re, az új hulladékgazdálkodási törvény jóváhagyását és a nemzeti hulladékgazdálkodási terv megújítását követő időszakra van beütemezve.

A fentiekből kitűnik, hogy az országos és a regionális hulladékgazdálkodási tervek nem felelnek meg annak a célnak, hogy 2025-re a települési hulladék minimum 55%-a újrafeldolgozásra kerüljön. A Cseh Köztársaság újrafeldolgozó iparának meggyőződése szerint a kormány

A VISEGRÁDI ORSZÁGOK LEGNAGYOBB TARTALÉKAI

által javasolt hulladékgazdálkodási törvényben meghatározott eszközök nem lesznek elégségesek a megkövetelt újrafeldolgozási cél eléréséhez. A becslésekből kitűnik, hogy az európai jogszabályok teljes mértékű megvalósítása csupán a Cseh Köztársaságban több, mint 8800 új munkahelyet teremtene, és akár évi 930 millió euróval is növelhetné a forgalmat a hulladékgazdálkodási ágazatban. Az erőforrás-hatékonytérítési terv célkitűzéseinek elérése további 10 788 munkahelyet teremtene, a hulladékgazdálkodási ágazatban pedig évi több mint 1,1 milliárd euróval növelné a forgalmat.¹¹

SZLOVÁKIA

A nem megfelelő hulladéknyilvántartási rendszer Szlovákiában is problémát jelent, és a szakemberek véleménye szerint a közölt adatok nem tükrözik a keletkezett hulladékok tényleges mennyiségét, azok fajtáit és a kezelésük módját. A statisztikai beszámolók számos helytelenséget is tartalmaznak. A statisztikai jelentésekből kitűnik, hogy 2018-ban Szlovákia területén 2,3 millió tonnányi hulladék, tehát egy főre vetítve évi 427 kg hulladék keletkezett, ami a 2005. évvel összevetve 49,2%-os növekedést jelent. 2018-ban a vegyes települési hulladék mennyisége meghaladta az 1 millió tonnát, tehát egy főre évi 188 kg hulladék jutott. A kimutatott 36,3%-os újrafeldolgozási aránnyal Szlovákia beérte a Cseh Köztársaságot, de európai viszonylatban még mindig elfogadhatatlanul alacsonynak számít. A települési hulladékok többsége hulladéklerakókba kerül, 2018-ban a lerakás mértéke elérte az 55,3%-ot. A települési hulladék kb. 7%-a került energetikai hasznosításra.

2016. július 1-től Szlovákiában bizonyos csomagolási és nem csomagolási hulladékokra – papír, műanyag, fémek, üveg, karton alapú kombinált csomagolóanyagok, elektromos készülékek, akkumulátorok, gumiabroncsok és járművek – bevezették a kiterjesztett gyártói felelősséget. Kötelességeiket a gyártók rendszerint hulladékhasznosítást koordináló szervezetek útján teljesítik. Ezek a szervezetek főként a gyártók által fizetett rendkívül alacsony összegű illetékekkel erősítik a piaci helyzetüket. Így viszont nem lehetséges az elkülönített hulladékgyűjtés tényleges költségeit megfizetni, ami a szelektív hulladékgyűjtési rendszer jelentős alulfinanszírozását eredményezi.

Szlovákiában további problémát jelent, hogy az illetékes hatóságok nem megfelelő mértékben és gyakorisággal végzik a hulladéklerakók ellenőrzését. Nem létezik semmiféle lakossági ellenőrzés, és a települések, vállalatok ellenőrzése is csak minimális. Ez a helyi és országos szintű rendeletek huzamos időn át való megsértését eredményezi, és az elkülönített hulladékgyűjtésre, a hulladéklerakásra, illetve a települési hulladék illegális lerakása ellen irányuló szabályok betartását nem lehet kikényszeríteni.

Az Európai Bizottság 2017-ben javasolta Szlovákiának, hogy javítson a hulladékgazdálkodási rendszerén,

elsősorban a hulladékok újrafeldolgozási arányának növelésével, a hulladékok elkülönített gyűjtésének a bevezetésével, továbbá a hulladéklerakás csökkentését eredményező eljárások útján. Az adott javaslatok értelmében Szlovákia jóváhagyta a 2019–2025 időszakra szóló hulladékmegelőzési programját és a 2030-ig érvényes környezetpolitikai stratégiáját. Ezek a dokumentumok kötelezik Szlovákia Környezetvédelmi Minisztériumát, hogy megteremtse az alábbi tevékenységekhez szükséges jogi feltételeket:

- a termelt háztartási hulladék mennyiségétől függő kötelező díjfizetési rendszer (PAYT) bevezetése,
- házhoz menő (door-to-door) hulladékbegyűjtés,
- betétdíjas rendszerek támogatása,
- a termékekből származó hulladék visszavételének támogatása,
- otthoni és közösségi komposztálás támogatása,
- a háztartásban keletkező konyhai hulladékok kötelező begyűjtése,
- az élelmiszer-hulladékok megelőzésére irányuló eljárások,
- újrahasználati központok létesítése,
- hulladékmegelőzésre irányuló nemzeti szemléletformáló program.

Az utóbbi években Szlovákiában valóban rengeteg olyan jogszabály született, amely az újrafelhasználási arány növelését és a lerakott hulladék mennyiségének csökkentését tűzte ki célul. 2019 januárjában hatályba lépett a hulladéklerakókban elhelyezett hulladékok után fizetendő járulékokról szóló rendelet módosítása, amely az alapján határozza meg a hulladéklerakási járulék összegét, hogy az egyes települések milyen arányban gyűjtik szelektíven a települési hulladékot. Az illeték összegének évről évre történő emelésével ösztönzik a településeket a szelektív hulladékgyűjtés arányának növelésére.

A 2019 novemberében módosított hulladékgazdálkodási törvény a konyhai szerves hulladékok kötelező külön gyűjtését érintő négy kivételből hármat megszüntetett. 2023-tól azok a települések is kötelesek lesznek elkülönítetten gyűjteni a konyhai szerves hulladékokat, amelyek a vegyes települési hulladékot energetikai hasznosításra adják át, és azok is, amelyek számára az elkülönített gyűjtés bevezetése technikai problémát jelent (elsősorban a városok történelmi központjaiban és a kis lélekszámú településeken). 2021-től kezdődően a települések kötelesek lesznek elkülönítetten gyűjteni a konyhai szerves hulladékokat, kivéve azok a települések, településrészek, amelyek bizonyítani képesek, hogy a konyhai szerves hulladékot a háztartások 100%-a komposztálja.

2021. január 1-jétől Szlovákia területén nem lehet a hulladéklerakókban előkezelés nélkül hulladékot elhelyezni.

2021. július 1-jétől Szlovákia területén nem kerülhetnek kereskedelmi forgalomba egyszer használatos

műanyag termékek (pl. tányérok, evőeszközök, szívószálak és polisztirolból készült élelmiszercsomagolások).

2022. január 1-jétől Szlovákiában kötelezően bevezetik a betétdíjat a PET-palackokra és a fém italosdobozokra.

MAGYARORSZÁG

Az elmúlt évtizedben Magyarország egy lakosra számítva az európai uniós átlagnál kevesebb települési hulladékot termelt. A komposztálás és az újrafeldolgozás terén azonban Magyarország elmarad az uniós átlagtól. Becslések szerint a települési hulladékok 55%-a a háztartásokból, 45%-a pedig a közintézményekből, a szolgáltatószektorból és egyéb kisvállalkozásokból származik¹².

A hulladékkezelési adatok alapján nagyon nehéz felmérni a tényleges helyzetet, mivel a statisztikai adatok gyakran eltérőek, és több éves állapotokra vonatkoznak. Ezért itt inkább az Eurostat adatait vesszük figyelembe, amelyeket a többi uniós tagországgal jóval könnyebben össze lehet vetni.

Az Eurostat adatai szerint 2017-ben éves szinten minden magyar állampolgár 385 kg települési hulladékot termelt. Ez az 1995. évhez viszonyítva kisebb mennyiséget jelent, aminek oka a 2008-as gazdasági válság (fogyasztások csökkenése). A Magyarországon keletkezett települési hulladék összetétele: 22,5% szerves anyag, 13,4% papír, 13% műanyag, 3,5% üveg és 1,8% fém¹³. 2015-ben a települési hulladék 35%-át gyűjtötték elkülönítetten újrafeldolgozás vagy komposztálás céljából, 11%-át elégették és energetikai céllal hasznosították, míg a települési hulladék kb. 50%-a hulladéklerakókba került.

Magyarországon az elkülönítetten gyűjtött és újrafeldolgozható anyagok (háztartási vagy ehhez hasonló hulladékfélék) már újrafeldolgozott hulladéknak minősülnek, ami nem tükrözi a valóságot, mivel az elkülönítetten gyűjtött hulladékmennyiségnek csupán töredéke kerül ténylegesen feldolgozásra. Néhány újrafeldolgozható anyagfajta a szennyezettsége, kombinált volta vagy kis mérete miatt az utószektálást követően alternatív tüzelőanyagként elégetésre kerül. Ezt a problémát egyértelműen a gyártók és nyilvánosság közötti elégtelen kommunikáció idézi elő. Az elkülönített hulladékgyűjtés további problémája Magyarországon – annak ellenére, hogy a hatályos hulladékgazdálkodási törvény megköveteli a hulladékfajták elkülönített begyűjtését –, hogy számos helyen, elsősorban a kisebb településeken egyáltalán nincs bevezetve az elkülönített hulladékgyűjtés, ezért nem érhető el minden lakos számára.

Ha semmi sem változik, Magyarország nem lesz képes teljesíteni a 2020-ra vonatkozó újrafeldolgozási célokat. Figyelembe kell venni, hogy a körforgásos gazdaság csomag

a közeljövőben – pl. az újrafeldolgozás, az újrahasználatra előkészítés terén – jóval magasabb célokat tűz ki, ezért mindenképp növelni kell a meglévő hulladékkezelési rendszer hatékonyságát.

A települési hulladékok elszállítása Magyarországon néhány éve államilag központosított rendszerben működik. A Humusz Szövetség felhívta a figyelmet a központosított rendszer bevezetésének veszélyeire, és a tények azt mutatják, hogy a figyelmeztetése teljesen helytálló volt. A Magyarországon megvalósított centralizált hulladékszállítás problémáiról kimerítő ombudsmani jelentés készült.

Magyarországon maximalizálva van a szemétdíj, és mivel nem a ténylegesen termelt hulladékmennyiség függvényében kell megfizetni, a lakosságot anyagilag semmi sem ösztönzi a hulladéktermelés csökkentésére. A szemétdíj a hulladékgyűjtő edény méretétől függ, azonban a legkisebb edény űrtartalma 60 liter, és ezt csak egyedül élő lakosok igényelhetik, tehát a hulladékgyűjtő edény méretének a kiválasztási lehetősége igen korlátozott. Az elkülönítetten gyűjtött hulladékfajták elszállítása díjmentesen történik. Sőt a hulladéklerakási járulékot is a hulladék elszállításával megbízott közszolgáltatók fizetik, és ezt az összeget nem háríthatják át a hulladékot termelő személyre.

További problémát jelent, hogy a gyártók által fizetett környezetvédelmi termékdíj (tehát a kiterjesztett gyártói felelősségi rendszer) Magyarországon egy további, az állami költségvetésbe befolyó adóként működik, és a bevételeknek csak egy részét költik a hulladékgazdálkodási rendszer üzemeltetésére, illetve reformjára, valamint lakossági szemléletformálásra.

Mivel a szemétdíj nem ösztönzi a lakosságot a hulladéktermelés csökkentésére, Magyarországon növekszik a törvénybe ütköző hulladékkezelési megoldások (illegális lerakók) száma. Ennek oka lehet, hogy a lakosság el akarja kerülni a szemétdíj megfizetését, nem elegendő a hulladékgyűjtő szigetek száma, és hogy nincs elégséges tájékoztatás a hulladékkezelésre vonatkozóan. A lakosság ugyan gyakran szervez önkéntes szemétszedési akciókat a szennyezett területek megtisztítása érdekében, azonban ezek az akciók nem képesek a problémát a gyökerénél orvosolni.

Az újrahasználati rendszerek (használtcikk-üzletek, on-line bolhapiacok stb.) helyi szinten jól működnek. Magyarországon azonban csak kevés újrahasználati központ van, és szinte alig léteznek javítóműhelyek. Ami az újratölthető palackokat illeti, Magyarországon a sör, a bor és a szörp esetében találkozunk betétdíjas üvegekkel, de ezek száma egyre csökken. Néhány szuper- és hipermarketben a forgalmazók önkéntesen létesítettek gyűjtőhelyeket az újrafeldolgozható PET-palackok és alumínium dobozok begyűjtésére.

A VISEGRÁDI ORSZÁGOKNAK SZÓLÓ FŐBB JAVASLATOK

JAVASLATOK LENGYELORSZÁG SZÁMÁRA

Lengyelország egyelőre nem hárította át a felelősséget a termégyártókra. A kiterjesztett gyártói felelősség azonban olyan – jelenleg hiányzó – pénzügyi forrásokat biztosíthatna a hulladékgazdálkodás számára, amelyek támogatják a házhoz menő szelektív hulladékgyűjtés fejlesztését.

A lengyel hulladékgazdálkodási törvény¹⁴ értelmében Lengyelországban tilos a háztartásokat anyagilag ösztönözni a hulladékfajták elkülönített gyűjtésére. Ezt az észszerűtlen rendelkezést módosítani kell, mivel teljesen világos, hogy a háztartások gazdaságilag motiválhatók a szelektív hulladékgyűjtésre, és egyedül a keletkezési helyen külön gyűjtött hulladékot tudja az újrafeldolgozó ipar hasznosítani.

Ahhoz, hogy Lengyelország a nagy újrafeldolgozási arányt elérje, támogató jogszabályi környezet és kényszerítő erejű ellenőrző tevékenység szükséges. A megelőzést és az újrahasználatot ösztönző adó- és járulékkedvezmény is hiányzik.

A hulladékra tárolásban keletkező tüzek és a hulladékkezelés illegális módjainak megakadályozása érdekében Lengyelország 2018-ban módosította a hulladékgazdálkodási törvényt, és szigorította a hulladékra tárolás feltételeit. A hulladékra tárolást kötelező folyamatosan kamerával figyelni, és a hulladékra tárolás időtartama legfeljebb egy év lehet. Ezek a szigorítások ugyan segítenek, de a legfőbb problémát, a hulladékok szilárd tüzelőanyagokként való túlzott felhasználását nem oldják meg.

Mivel Lengyelország a PET-palackok kevesebb, mint 40%-át képes újrafeldolgozni, nyilvánvaló, hogy a szelektív hulladékgyűjtési rendszere nem eléggé hatékony. Ha 2025-re – ahogy azt az irányelv az egyszer használatos műanyagfélék korlátozásával kapcsolatban megköveteli – szeretné a palackok 90%-át újrafeldolgozni, úgy be kell vezetnie a betétdíjas rendszert.

A többi visegrádi országhoz hasonlóan Lengyelországnak is meg kell újítania a hulladéknyilvántartási rendszerét. Biztosítani kell, hogy az „R” kóddal nyilvántartott – mechanikai-biológiai előkezelés útján kinyert – különválogatott nyersanyagok ne kerüljenek a hulladéklerakókra, ami bizony illegálisan gyakran előfordul.

A többi visegrádi országhoz hasonlóan Lengyelországnak is kötelezővé kell tenni a biohulladékok elkülönített gyűjtését, és biztosítani kell ezek komposztálótelepeken és biogázüzemekben történő feldolgozását.

JAVASLATOK A CSEH KÖZTÁRSASÁG SZÁMÁRA

A települési hulladékok kezelését illetően az itteni környezetvédelmi szervezetek ugyanazokat az intézkedéseket javasolják, amelyeket az Európai Bizottság is javasol.¹⁵

Hulladéklerakási járulék

A meglévő hulladéklerakási járulékot fokozatosan emelni kell annak érdekében, hogy minél kisebb legyen a hulladéklerakás aránya, ezenkívül be kell vezetni egy (alacsonyabb mértékű) hulladékégetési járulékot, hogy az újrafeldolgozás gazdaságilag életképes legyen. A két kivetett járuléktüpusból származó bevételt a szelektív hulladékgyűjtés és az alternatív infrastruktúra kiépítésére kell felhasználni.

A már létező járulékok és az elkülönített hulladékgyűjtésre vonatkozó kedvezmények fokozatos emelése gazdaságilag motiválja a településeket a hulladékfajták maximális mértékű külön gyűjtésére, és jelentősen hozzájárul az uniós irányelv újrahazsnosításra irányuló ambiciózus céljainak eléréséhez. A járulékok egy részének különleges adóra való átváltása szintén lehetővé teszi, hogy az állami szervek úgy gazdálkodjanak a bevételekkel, hogy visszamenőleg a hulladékgazdálkodási rendszer fejlesztésére használják fel. Az elkülönített gyűjtésre vonatkozó kedvezmény bevált megoldás: hasonló kedvezmény már működik pl. Olaszországban és 1999 óta a belgiami Vallon régióban¹⁶, és sikeresen hozzájárul az újrafeldolgozás mértékének növeléséhez.

Azonban önmagában a hulladéklerakási járulék (adó) emelése az elkülönített hulladékgyűjtésre vonatkozó kedvezmény nélkül népszerűtlen költségemeléssel és kiadásokkal járna a települések és az egyes háztartások számára. A szomszédos Szlovákiában már készül egy új rendszer, amelyben a városok és a községek által fizetendő hulladéklerakási járulék emelkedésének a mértékét attól teszik függővé, hogy az adott település milyen arányban valósítja meg az elkülönített hulladékgyűjtést. A hulladék-szelektálási kedvezményt is abban az időszakban érdemes bevezetni, amelyben a településeket és a lakosságot ösztönözni kell, tehát ideálisan 2035-ig, ameddig a kitűzött célokat teljesíteni kell. A kedvezmény megszerzésének a feltételeit azonban fokozatosan szigorítani szükséges.

Az OECD és az Európai Bizottság¹⁷ javasolja Csehország számára, hogy vezesse be a hulladékégetési járulékot:

„A hulladéklerakási járulékot egyéb eszközökkel kell egészíteni annak érdekében, hogy a vegyes települési hulladék túlnyomó része ne a hulladékégetőkbe kerüljön”.¹⁸

PAYT és elkülönített hulladékgyűjtés

Mennyiségi alapú fizetési rendszer (PAYT) bővítése és támogatása: támogatni kell a háztartásokat, hogy vegyenek részt a hulladékok elkülönített gyűjtésében, és főként be kell vezetni a házhoz menő szelektív hulladékgyűjtést.

A keletkezett hulladék mennyiségétől függő díjfizetési rendszer bevált motivációs eszköz, amely képes a települések lakóit arra ösztönözni, hogy külön gyűjtsék a hulladékfajtákat, és igyekezzenek a keletkező hulladék mennyiségét csökkenteni. Sikeres példákat találunk erre a Cseh Köztársaságban is, például Hustopeče nad Bečvou községben, ahol zsetonos rendszert vezettek be, és ennek köszönhetően a vegyes települési hulladék mennyiségét 100 kg/fő alá sikerült csökkenteni. A Březí na Mikulovsku községben bevezetett ösztönző rendszernek köszönhetően negyed év alatt a felére csökkent a vegyes települési hulladékok mennyisége. Kívánatos lenne, hogy az illetékes minisztérium ezeket a bevált rendszereket továbbra is támogassa, és az eredményeket a többi cseh település számára követendő mintaként mutassa be, továbbá megfelelő módszertani eszközöket dolgozzon ki, és honlapján tájékoztató kampányt indítson a települések és a lakosság számára, ezenkívül pályázati programok keretében a bevált rendszerek megvalósításához anyagi támogatást is nyújtson.

A hulladékok nagyarányú különgyűjtésének és újrafeldolgozásának egyik további akadálya, hogy a háztartások

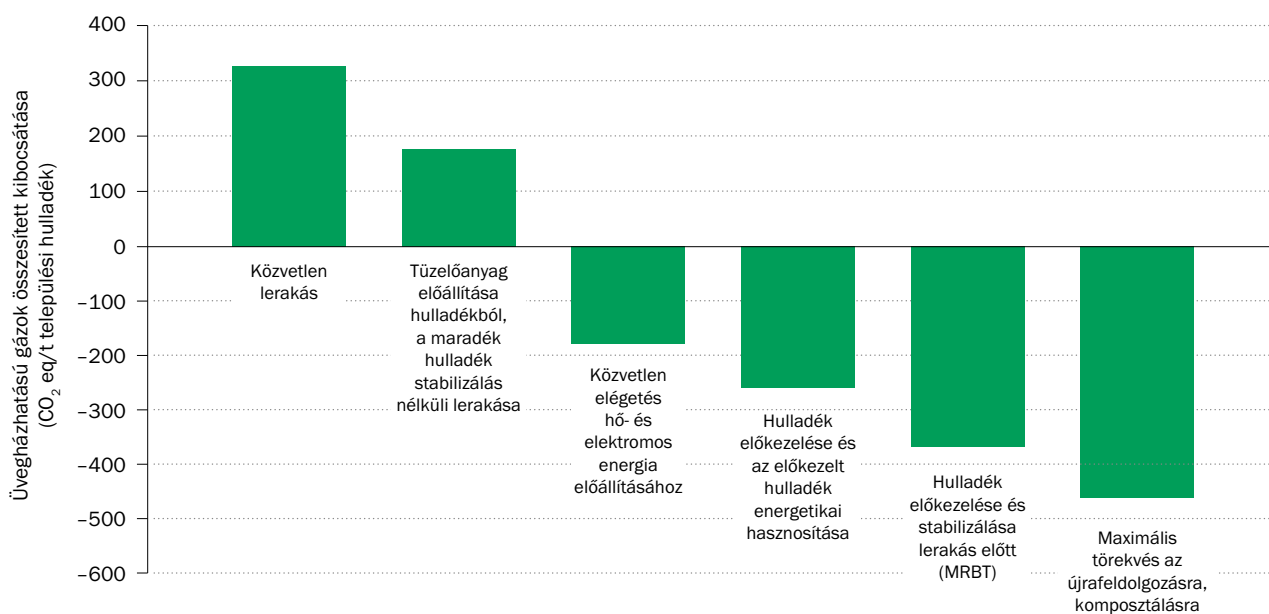
hozzájárulása nem kielégítő. Ugyan a lakosság 87%-a úgy nyilatkozott, hogy szelektíven gyűjti a hulladékot¹⁹, valójában nem mindig és nem minden hulladékfajtánál végzik el a különválogatást. A megoldás szempontjából kulcsfontosságú, hogy a lakókhöz minél közelebb tegyünk a hulladékgyűjtő edényeket, akár mobil edények, akár közvetlen zsákos begyűjtés formájában, és ne távoli konténeres begyűjtést alkalmazzunk. A vegyes hulladékot befogadó nagy hulladékgyűjtő edények minden ház előtt megtalálhatók, azonban az elkülönített gyűjtés érdekében extra erőfeszítést kell tenniük a lakóknak: külön kell válogatniuk a hulladékfajtákat, majd meg kell találniuk a megfelelő konténert, ahova el kell vinniük a hulladékot. A tapasztalatok azt mutatják, hogy ez a kényelmetlen rendszer sok háztartásnak elveszi a kedvét az elkülönített gyűjtéstől. Ezzel szemben zsákos begyűjtés esetén az elkülönített gyűjtés ugyanolyan egyszerű, mintha a hulladékot kukába dobnák. Az így megvalósított hulladékválogatási folyamatba egyre több lakos kapcsolódik be, és a hulladékfajták utóválogatása is jóval hatékonyabbá válik.

Biohulladék

Meg kell valósítani a biohulladékokra vonatkozó stratégiát, és külön intézkedéseket kell hozni a biológiailag lebomló hulladékok lerakásának korlátozása érdekében.

2018. január 1-jétől a cseh Környezetvédelmi Minisztérium rendelete²⁰ megszigorította a vegyes települési hulladékok előkezelésére szolgáló technológiák kimenetére vonatkozó nettó fűtőérték-paramétert. Ezzel a szigorítással azonban megghiúsította a hulladék-előkezelő létesítmények felépítését, mivel a hulladék előkezelésének

Diagram: Egyazon anyag elégetésének és újrafeldolgozásának hatása az üvegházhatású gázok kibocsátására

Forrás: Smith et al. 2001

A VISEGRÁDI ORSZÁGOKNAK SZÓLÓ FŐBB JAVASLATOK

nincs értelme, ha az előkezelt hulladék elégetésre kerül. Azokban az országokban, amelyekben a fűtőérték-paraméter alapján megtiltották a hulladéklerakást, a következő években a keletkezett hulladék mennyiségénél nagyobb kapacitású hulladékégetőket állítottak üzembe. Jelenleg a hulladékégetőkben nincs mit elégetni, ezért más európai országokból importálják a hulladékot²¹. A vegyes települési hulladék – lerakás előtti – előkezelésére szolgáló technológiai eljárások biztosítani tudják, hogy semmilyen biológiailag lebomló települési hulladék ne kerüljön a hulladéklerakókba (akár 2024-ig). A települési hulladék utóválogatását szolgáló létesítmények működtetése – az Európai Bizottság által összeállított, települési hulladékok kezelésének finanszírozásáról szóló tanulmány²² szerint – kevésbé költséges, mint a hulladékégetők működtetése. Az MRBT technológia (Material Recovery, Biological Treatment, magyarul: biológiai kezelés)²³ vagy az MBU technológia (Mechanical-Biological Treatment, mechanikai-biológiai hulladékkezelés) alkalmazása az üvegházhatású gázok kibocsátása szempontjából is előnyösebb, mint a hulladékégetés, lásd a diagramot²⁴.

Az említett rendeletben szereplő paraméteren kívül módosítani kell a hulladékgazdálkodási törvényben előírt hulladéklerakási tilalmat is, hogy 2024-től meggátolható legyen a biológiailag lebomló települési hulladék lerakása²⁵. A teljes tilalom bevezetéséig alacsonyabb hulladéklerakási járulékkal kellene ösztönözni azokat a hulladéklerakókat, amelyek addig sem helyeznek el biológiailag lebomló hulladékot, ezt a kedvezményt más uniós tagállamokban jelenleg is alkalmazzák.

Annak érdekében, hogy háztartási biohulladékok elkülönített gyűjtési lehetőségei javuljanak, a hulladékgazdálkodási törvényben rögzíteni kell a (2000 főnél nagyobb lélekszámú) települések azon köteleességét is, hogy – a települési hulladékokhoz hasonlóan – 2023. december 31-ig gondoskodjanak olyan biohulladék-gyűjtőpontok kialakításáról, amelyek átlagosan 200 méter gyalogtávolságra vannak a lakóktól. Ezt a köteleességet az egyes települések úgy teljesíthetnék, hogy otthoni komposztálókat, közösségi komposztálókat és biohulladék-gyűjtő konténereket bocsátanak a lakosság rendelkezésére.

JAVASLATOK SZLOVÁKIA SZÁMÁRA

Szlovákiának nagy szüksége lenne arra, hogy befejezze annak az infrastruktúrának a kialakítását, amellyel a lakosság számára megkönnyíti a települési hulladék megelőzését, újrafelhasználását és elkülönített gyűjtését. Egyelőre teljesen hiányzik a csomagolásmentes, illetve az újrahasználatos csomagolásban kapható áruk forgalmazásának a támogatása. Olyan szakértői tanulmány hiányában,

amely rámutatna, hogy valóban szükség van a vegyes települési hulladékot energetikailag hasznosító létesítmények (hulladékégetők) építésére, nem szabadna az államnak támogatnia az ilyen létesítményeket.

Az egyes háztartások anyagilag nincsenek kellőképpen ösztönözve, hogy csökkentsék a hulladék mennyiségét és lerakását, és ami a legfontosabb: hiányzik a hulladék megelőzésre, a hulladékfajták megfelelő szétválogatására és komposztálására irányuló szisztematikus tájékoztatás.

A kiterjesztett gyártói felelősség területén Szlovákiának biztosítania kell az elkülönített hulladékgyűjtés elégséges finanszírozását, például gyártói minimumjárulékok bevezetésével, valamint a gyártók felelősségének függvényében azok emelésével vagy csökkentésével. Ezt össze kell kapcsolni a járulékok ökomodulációjával is, ami azt jelenti, hogy azok a gyártók, akiknek a termékei teljesítik a tartóságra, javíthatóságra, újrahasználatosságra, újrafeldolgozhatóságra stb. vonatkozó feltételeket, kevesebb járulékot fizetnek.

Szlovákia területén – a Cseh Köztársasághoz hasonlóan – nagy számban találunk kistelepüléseket (1897 település lakosainak száma nem éri el az 1000 főt). A hulladékgazdálkodást illetően a kistelepülések a városokhoz hasonló hatáskörrel rendelkeznek. A gyakorlat azonban azt mutatja, hogy a kistelepülések túlnyomó többsége nem képes a hulladékgazdálkodást települési szinten megoldani. A megfelelő megoldás az lehetne, hogy a települések összefognak a közös hulladékgazdálkodás érdekében, vagy kineveznek egy hulladékgazdálkodási menedzsert, aki képes a hulladékgazdálkodást a településen belül hatékonyan és szakszerűen irányítani. Emellett szükség lenne arra, hogy a kötelező állami felelősségvállalás mellett – legalább részben, alacsonyabb szinten – a települések és a háztartások is tegyenek a kötelező európai célok eléréséért.

Ami a jogszabályok betartását illeti, a többi visegrádi országhoz hasonlóan Szlovákiában is hatékonyabbá, gyakoribbá és minőségileg jobbá kellene tenni a hulladékgazdálkodás szereplőinek (vállalatok, települések és egyének) ellenőrzését.

JAVASLATOK MAGYARORSZÁG SZÁMÁRA

A biohulladékok elkülönített gyűjtésének növelése

Magyarország lakosainak száma csaknem 10 millió. Az ország lakosságának csaknem egyharmada a fővárosban, Budapesten és annak vonzáskörzetében él, a 100 ezernél több lakost számláló városok száma csupán 10. Éppen ezért a hulladékgazdálkodási rendszer kialakításánál a népsűrűséget érdemes alapul venni.

A fent említett nagyvárosoknak központosított rendszerre lenne szükségük: a konyhai hulladékot a háztartások külön gyűjtenék, majd azt a szolgáltató egy központi biohulladék-feldolgozó üzembe szállítaná. Ez lehet komposztáló- vagy biogázüzem, illetve ezek kombinációja. Főként Budapesten, építeni lehetne a meglévő, házhoz menő hulladékgyűjtési rendszerre. A komposztálási folyamat szempontjából nagyon fontos a biohulladék minősége, ezért a hulladékgyűjtést megelőzően tájékoztató kampányok keretein belül informálni kell a lakosságot a biohulladékok megfelelő módon történő elkülönített gyűjtéséről. A háztartáson belüli gyűjtéshez például komposztálható szemeteszsákokat lehetne biztosítani. Fontos továbbá, hogy a hulladékokat elszállító személyzet oktatásban részesüljön, és szigorúan ellenőrizni tudja az elkülönítetten gyűjtött konyhai hulladékok minőségét. A kerti zöldhulladékot a háztartások önállóan szállíthatnák el a hulladékgyűjtő központokba.

Magyarországon van piaci kereslet a komposztra, tehát annak értékesítése nem jelentene problémát.

A városoknak azon a pontjain, ahol a házhoz menő hulladékgyűjtés közvetlenül nem lehetséges, ellenőrzési és súlymérés rendszerrel ellátott gyűjtőhelyeket kell létesíteni, hogy az egyes háztartások ide szállíthassák biohulladékukat. Tekintettel arra, hogy az elkülönített gyűjtés önkéntes alapon működik, nagyon fontos, hogy a rendszer felhasználói szempontból minél egyszerűbb és kényelmesebb legyen.

A ritkán lakott országrészekeken közösségi alapú megoldás kínálkozik: a településközpont közelében kisméretű szelektív gyűjtőközpontot érdemes létesíteni, ahová a háztartások önkéntesen, de bizonyos anyagi előnyhöz jutva vihetnék el saját konyhai hulladékaikat.

A vidéki településeken ki lehetne alakítani az otthoni komposztálás rendszerét, amelyben minden lakóközösségnek saját komposztálója lenne, és az előállított komposztot saját maga hasznosítaná. A komposztálót megvásárolhatnák, vagy akár házilag is elkészíthetnék, részben a település anyagi támogatásával. A településeknek a háztartások/lakóközösségek komposztképzettségével kapcsolatos költségeket is át kell vállalniuk. Magyarországon hagyományai vannak a háztáji komposztálásnak, és több településen létezik komposztálási program. A kerti hulladékok gyakori elhelyezése azonban rámutat arra is, hogy továbbra is szükség van szemléletformáló programokra.

Az elkülönített hulladékgyűjtés hatékonyságának növelése

Magyarországon nagyon kicsi a települési hulladék elkülönített gyűjtésének az aránya, és a begyűjtött hulladék minősége sem megfelelő. Miután Budapesten bevezették a házhoz menő szelektív hulladékgyűjtési rendszert, több pontról eltűntek a gyűjtőszigetek. Ez némileg érthető,

hiszen ezek a pontok illegális hulladéklerakóként szolgáltak, viszont az üveghulladékok elkülönített gyűjtését kizárólag itt lehetett megvalósítani. A konténerszigetek megszűnésével jelentősen megnőtt az a távolság, amit a lakosoknak gyalog meg kell tenniük az üveghulladék elkülönített gyűjtése érdekében. Ha javítani szeretnénk az elkülönített hulladékgyűjtés hatékonyságán, akkor növelni, és nem csökkenteni kell a gyűjtőpontok számát.

Például a hulladékgyűjtő udvarok száma (ahová a lakosság az építési és bontási hulladékot, a veszélyes hulladékot vagy a nagy mennyiségű hulladékot, lomot viheti) nagyon alacsony. Számos háztartástól több mint 20 kilométerre fekszenek a hulladékgyűjtő udvarok. Miután valaki a hulladékgyűjtő udvarra érkezik, bonyolult adminisztratív teendők várnak rá, és gyakran a beszállított hulladék kezeléséért még külön díjat is kell fizetnie. Ezek a nehézségek végül illegális hulladéklerakáshoz, illetve illegális hulladékkezelési megoldásokhoz vezetnek. Magyarországnak ugyan rendelkezésére állnak a megfelelő infrastruktúra kialakításához – például hulladékgyűjtő udvarok hálózatának létesítéséhez – szükséges anyagi eszközök, de nem e célra használja őket. A hulladéklerakási illeték, a környezetvédelmi termékdíj mind az állami költségvetést gyarapítják, viszont ezeket az összegeket nem forgatják vissza a hulladékgazdálkodásba. Optimális lenne, ha Magyarország minden 5000 lakosra egy hulladékgyűjtő udvart létesítene, amely egyben újrahasználati központként is működhetne.

A vidéki településeknek inspirációt adhat a Nagyvázsöny és Bicske környékén sikeresen megvalósított kísérleti projekt, amelyben lovaskocsik gyűjtik be a szelektív hulladékot²⁶. Ez esetben a lovak motiválják a háztartásokat az elkülönített gyűjtésre. A lovaskocsis hulladékgyűjtő rendszernek környezeti és gazdasági előnyei is vannak, így ösztönző hatással lehet a vidéki településekre.

Magyarországon problémát jelent, hogy a háztartások nem rendelkeznek kellő motivációval a hulladék elkülönített gyűjtéséhez. Nem elég csupán a hiányzó infrastruktúrát pótolni és szemléletet formálni. Szükség volna arra is, hogy az egyes háztartásokat meggyőzzék arról, hogy az általuk különválogatott hulladékot – a közhiedelemmel ellentétben – valóban feldolgozzák, illetve nem keverik össze a vegyes települési hulladékkal. A problémát fokozza az elkülönítetten gyűjtött hulladékok nagyfokú szennyezettsége, ami az alacsony szintű tájékozottságnak és a nem jól működő ellenőrzéseknek köszönhető.

Azonban Magyarországon – valamennyi itt felsorolt probléma ellenére is – léteznek olyan háztartások, amelyek igyekeznek minimálisra csökkenteni a háztartási hulladékuk mennyiségét. Ezek a háztartások azonban nem kérhetnek kisebb méretű hulladékgyűjtő edényt a vegyes hulladék számára, és anyagi támogatást sem kaphatnak, mivel Magyarország nem alkalmazza a hulladék mennyisége alapján történő díjfizetést (PAYT).

ÖSSZEFOGLALÁS

Ebben a dokumentumban a Visegrádi Négyek környezetvédelmi szervezetei elemezték a problémákat, és a jelenleg nem kielégítő hulladékgazdálkodás okait a körforgásos gazdaság megvalósítása érdekében.

A környezetvédelmi szervezetek a főbb pontokban egyetértenek más szakmai szervezetekkel, amelyek szintén évek óta javasolják, hogy az egyes országok – még mielőtt milliárdokat ruháznának be – döntsék el, hogy milyen konkrét célokat kívánnak elérni a hulladékgazdálkodás terén. A 2011 márciusában készült ETC tanulmány²⁷ szerint az alábbi fontos intézkedéseket kell megtenni ahhoz, hogy növekedni tudjon a települési hulladék újrafeldolgozási aránya:

- Meg kell tiltani bizonyos hulladékfajták lerakását, de nem mindegyikét, ahogy azt Csehországban teszik, és nem a minőségi indikátorok mellőzésével, ahogy az Lengyelországban történik.
- Be kell vezetni, illetve emelni kell a hulladéklerakási és a hulladékégetési járulékot.
- Konkrét célt kell kitűzni a települési hulladék újrafeldolgozási arányára vonatkozóan (ahogy az európai uniós irányelv előírja).
- Konkrét célt kell kitűzni a papírhulladék begyűjtési és újrafeldolgozási arányára vonatkozóan (ahogy az európai uniós irányelv előírja).

A környezetvédelmi szervezetek javasolják továbbá, hogy országai garantálják az európai uniós keretirányelvben meghatározott hulladéklerakási előírások teljesülését, és biztosítsák, hogy a lerakott hulladék ne tartalmazzon biológiailag lebomló települési hulladékot és újrafeldolgozható anyagokat. A hulladéklerakási járulék összegének emelésével – pl. ahogy Szlovákiában történt – el kell érni, hogy a hulladéklerakás a legdrágább hulladékkezelési eljárás legyen. A hulladéklerakási illeték növekedésének együtt kell járnia a vegyes települési hulladékokra kivetett hulladékégetési járulék bevezetésével. Csakis így lehet mindenki számára világossá tenni, hogy a hulladék nem elkülönített gyűjtése hosszú távon összeegyeztethetetlen a körforgásos gazdasággal.

A továbbiakban elemzés készült az elkülönített hulladékgyűjtésben elérhető tartalékokról. A visegrádi országok háztartásaiban lehetőséget kell biztosítani a főbb hulladékfajták egyszerű különgyűjtésére. A legnagyobb lehetőséget elsősorban a biohulladékok, főleg a konyhai hulladékok elkülönített gyűjtése és hasznosítása jelenti. Ezen

a területen a kormányok kötelesek segíteni a településeket abban, hogy a körforgásos gazdaság csomagnak megfelelően 2023-ig valamennyi háztartás számára elérhetővé váljon a konyhai hulladék elkülönített gyűjtése. Kulcsszevepe van e téren a háztartások ösztönzésének és tájékoztatásának is.

Jól működő újrafeldolgozó ipar nélkül azonban a hulladékszelektálás értelmét veszti. Az újrafeldolgozó ipar ugyan képes a feldolgozott hulladékok mennyiségét aránylag gyorsan növelni, de az értékesítés mindezt nem tudja lekövetni. Az állam és a kormány feladata, hogy támogassa az újrafeldolgozott termékek értékesítését, és egyúttal emelje az elsődleges nyersanyagok árát. Az Európai Bizottság tervbe vette, hogy az elsődleges műanyagok használatára európai adót vezet be, de a visegrádi országoknak már jelenleg is joguk van arra, hogy emeljék a nyersanyagok kinyerésére kivetett illetékeket, és profitáljanak a valódi újrafeldolgozásból.

Külön fejezetet érdemelne a jogszabályi követelmények érvényre juttatása, a minden szintre kiterjedő ellenőrzések mennyisége és minősége, amelyek a visegrádi országokban bizony eléggé hiányosak.

1. Körforgásos gazdaság jogszabálysomag, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L:2018:150:TOC>
2. Eurostat: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20190123-1>
3. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/1999/31/oj>
4. http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-19-1472_en.htm
5. Article 11(2)(a) of the Waste Framework Directive
6. Article 11(2)(c) to (e) of Directive (EU) 2018/851
7. Eunomia (2018) and ETC/WMGE (2018)
8. A törvényjavaslat 21. § (7) bekezdés rendelkezése: „A 2024. évvel kezdődően – a végrehajtási rendelet vonatkozó rendelkezései alapján – tilos a hulladéklerakókban vegyes települési hulladékot, valamint újrafeldolgozható és újrahasználatos hulladékot elhelyezni.” „A hulladék fogalmába beleértendő a vegyes települési hulladék is. A hasznosítható hulladék fogalmába beletartoznak az anyagában újrahasznosítható hulladékfélék, valamint az energetikai céllal hasznosítható (= elégethető) hulladékfélék.”
9. A Cseh Köztársaság hulladékgazdálkodási terve (POH), 1. tervezet, 272. oldal, <https://bit.ly/37INClm>
10. Az egyes régiók hulladékgazdálkodási tervének Hnutí DUHA általi elemzése megtalálható itt: <http://www.hnutiduha.cz/aktualne/potvrzeno-ministerstvo-zivotniho-prostredi-posvetilo-plany-kraju-skladkovat-palit-vetsinu>
11. Bio Intelligence Service, 2011. A hulladékok kezeléséről szóló európai uniós jogszabályok végrehajtása a „zöld” növekedés érdekében. Az Európai Bizottság számára készült tanulmány, amely nem került be a véglegesen közzétett dokumentumba.
12. Magyarország hulladékgazdálkodási terve: HU NWMP 2014
13. Magyar Központi Statisztikai Hivatal
14. Lengyel köztisztasági rendelet
15. http://ec.europa.eu/environment/waste/framework/pdf/CZ_Roadmap_FINAL.pdf
16. Hogg, D. et al: Financing and Incentive Schemes for Municipal Waste Management, Final Report to DG ENVI, http://ec.europa.eu/environment/waste/studies/financingmunicipalwaste_management.htm
17. OECD: Környezetvédelmi állapot és politika értékelése, Cseh Köztársaság, 2018
18. Communication from the Commission: Towards a thematic strategy on the prevention and recycling of waste. COM (2003) 301 final, European Commission, Brussels, 2003
19. CVVM (cseh Független Közvéleménykutatási Központ) felmérése: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a4370/f9/oe170629.pdf
20. Hulladékok lerakásáról és a hulladéklerakók reaktiválásáról szóló 294/2005. sz. rendelet
21. Például 70 000 tonna Rómából származó hulladékot Bécsben égetnek el: <http://derstandard.at/2000048363251/Rom-startet-Mitte-Dezember-mit-Muellent-sorgung-in-Oesterreich>. Egyéb kihasználatlan kapacitással rendelkező európai hulladékégetők megtekinthetők például itt: http://www.no-burn.org/wp-content/uploads/Overcapacity_report_2013.pdf
22. Hogg, D.: Costs for Municipal Waste Management in the EU, Final Report to Directorate General Environment, Eunomia research and consulting, 2002
23. Az MRBT technológiáról bővebben itt: www.ecocycle.org/specialreports/leftovers
24. Smith, A., Brown, K., Ogilvie, S., Rushton, K., et Bates, J.: Waste management options and climate change. Final report to the European Commission, AEA Technology 2001
25. A rendelet konkrét megfogalmazása: „2024-től tilos olyan vegyes települési hulladékot hulladéklerakóban elhelyezni, amely – a törvény 9. mellékletének rendelkezése alapján – az AT4 biológiai stabilitás paramétereit nem elégti ki, amely a meglévő tudományos és műszaki ismeretek alapján hatékonyan újrafeldolgozható, illetve amely a végrehajtási rendelet alapján újrafeldolgozható és hasznosítható”. Az AT4 paraméter értelmezése: A biohulladék jellemző tulajdonsága, hogy magas a nedvességtartalma és kevésbé gyúlékony. A hulladék biológiai stabilitását az AT4 stabilitási paraméterrel lehet mérni. Amennyiben a vizsgált hulladéknak egy gramm szárazanyagra vetítve 10 mg-nál kisebb az oxigénfogyasztása, úgy az adott hulladék biológiailag stabilnak tekintendő (Közép-Európában és a Környezetvédelmi Minisztérium jelenlegi rendeletében is).
26. <http://www.aratorkft.hu/arator-tanulmany.html>
27. Tojo, N., Fischer, Ch.: Europe as a Recycling Society, ETC/SCP working paper 2/2011, March 2011

Összeállította a Hnutí DUHA

Ivo Kropáček, Csilla Urbán, Lenka Beznáková, Hanna Marlière 2020. január

Hnutí DUHA, Údolní 33, 602 00 Brno, info@hnutiduha.cz, www.hnutiduha.cz

A Humusz Szövetséget (régábbi nevén: Hulladék Munkaszövetség) 1995-ben alapította öt magyar környezetvédő szervezet. Azért dolgozunk, hogy olyan hulladékszegény, környezettudatos megoldásokat, életmódbeli mintákat mutassunk, amelyek bárki számára vállalhatóak, nem igényelnek őrült beruházást, csak a megfelelő szemléletet. Alaptevékenységeink közé tartozik a környezeti nevelés és oktatás, a lakossági szemléletformálás, az érdekérvényesítés, nem utolsósorban pedig gyűjtjük és megosztjuk a jó gyakorlatokat a hulladékmegelőzésre, valamint a környezettudatos fogyasztáshoz és termeléshez szükséges ismereteket adunk át. Hiszünk az együttműködésekben, ezért indítottuk el 2008-ban a hazai környezetvédelmi civil szervezetekből álló Nulla Hulladék Hálózatot, aktívan részt veszünk a Zöld Civil Mozgalomban. Továbbá tagjai vagyunk több nemzetközi hálózatnak, szervezetnek is.

-
- Visegrad Fund
-
-

Ez a kiadvány a Nemzetközi Visegrádi Alap pénzügyi támogatásával valósult meg.

